

**ABDÜLHAK HAMİD TARHAN
VE “İÇLİ KIZ” ÜZERİNE**

**ABOUT ABDULHAK HAMİD TARHAN AND
THE “ İÇLİ KIZ”**

**ОБ АБДУЛЬХАКЕ ХАМИДЕ ТАРХАНЕ И ЕГО
«ДУШЕВНОЙ ДЕВУШКЕ»**

Doç. Dr. Zeki GÜREL *

ÖZ

Abdülhak Hâmid Tarhan, 2 Ocak 1852’de İstanbul’da dünyaya geldi ve 13 Nisan 1937’de İstanbul’da öldü. Türk Edebiyatının Tanzimat Edebiyatı diye adlandırılan döneminin yazar ve şairlerindedir. Abdülhak Hâmid Tarhan, edebiyat dünyasına adım attığı yıllarda devrin umumî temayülü tiyatro idi. Bu dönemde hemen hemen bütün tanınmış yazarları tiyatro eseri yazarken görmekteyiz. Abdülhak Hâmid Tarhan da bu umumî cereyandan kurtulamadı, tiyatro yazmaya başladı ve daha sonra da bu alanda yazmayı bırakmadı. Onun yazdığı tiyatro eserlerinden biri de *İçli Kız*’dır. *İçli Kız*, konusu itibariyle Namık Kemal’in *Zavallı Çocuk* ve Recaizade Ekrem’in *Vuslat* adlı tiyatro esrine benzemektedir.

Anahtar Kelimeler: Abdülhak Hamid Tarhan, İçli Kız, Türk Edebiyatında Tiyatro, Abdülhak Hamid’in Tiyatroları.

ABSTRACT

Abdülhak Hamid Tarhan was born in Istanbul on January 2, 1852 and died in Istanbul on April 13, 1937. He was one of the writers and poets of the period called Tanzimat Literature in Turkish Literature. When Abdülhak Hamid Tarhan entered the literary world, the general tendency of the period was theater. During this period, we see almost all well-known writers writing theater plays. Abdülhak Hamid Tarhan could not escape this general trend, he started writing theater plays and did not stop writing in this field later. One of the theater plays he wrote is *İçli Kız*. *İçli Kız* resembles Namık Kemal's *Zavallı Çocuk* and Recaizade Ekrem's *Vuslat* in terms of its subject matter.

---

* Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
KASTAMONU.

(zgurel@kastamonu.edu.tr)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5129-7033>

Key Words: Abdülhak Hamid Tarhan, İçli Kız, Theatre in Turkish Literature, Theatres of Abdülhak Hamid.

Giriş

Abdülhak Hâmid Tarhan, 2 Ocak 1852’de dedesi Hekimbaşı Abdülhak Molla’nın Bebek’teki yalısında doğdu. Tanzimat’tan sonraki yıllarda Batı kültür ve edebiyatının tesiri altında ortaya çıkan yeni Türk edebiyatının ikinci nesline mensup olan Abdülhak Hâmid, yaklaşık dört devri idrak etmiş ve bu süre içinde Türk edebiyatında şekil ve muhteva bakımından gerçek anlamda yenilikler yapmış şahsiyetlerin başında gelmektedir. 13 Nisan 1937’de öldü; cenazesi Zincirlikuyu’daki Asrî Mezarlığa defnedildi (Enginün, 1988:53-56).

Abdülhak Hâmid Tarhan, edebiyat dünyasına adım attığı yıllarda devrin umumî temayülü tiyatro idi. Bu dönemde hemen hemen bütün tanınmış yazarları tiyatro eseri yazarken görmekteyiz. Abdülhak Hâmid Tarhan da bu umumî cereyandan kurtulamadı, tiyatro yazmaya başladı ve daha sonra da bu alanda yazmayı bırakmadı. Sayıları yirmi biri bulan –bir kısmı mensûr bir kısmı da manzum- piyeslerinin neredeyse tamamı da dram türündedir. Abdülhak Hâmid Tarhan’ın üçüncü eseri olan “*İçli Kız*”ın, tiyatro şeklinde kaleme alınmış bir hikâye olduğunu kitabının başında kendisi zikrediyor. “*İçli Kız*”, tiyatro oyunu tarzında yazılmış bir hikâyedir. Beş fasil dokuz perdeyi havidir. O, hiçbir piyesinin yazımında sahneye konup konmayacağı endişesini duymadan yazmış ve eserlerinin terkihini de buna göre oluşturmuştur. Hatta eserlerinin sahneye konmaya da ihtiyacı olmadığını ilân etmiştir (Tarhan, 1291:8).

1. Abdülhak Hâmid Tarhan’ın Tiyatroları Üzerine

Abdülhak Hâmid Tarhan’ın *İçli Kız* adlı tiyatro eserini tahlilini yaparken isabetli tespitler yapabilmemiz için *İçli Kız*’ın onun tiyatro eserleri içerisindeki yerini tespit etmekle işe başlamak doğru olacaktır.

Abdülhak Hâmid Tarhan’ın tiyatro eserlerinin bir tasnifini yapan Necmi Dilmen onları şöyle tasnif eder:

2. İçli Kız

2.1. İçli Kız Eserinde Ana Çizgileriyle Vak’a

Sabiha, üvey anne Raife Hanımın elinde büyümüş bir kızdır. Günün birinde İzzet Bey adında bir delikanlıdan bir aşk mektubu alır. Mektubu okuduktan sonra kendisinin de onu sevdiğini anlar. Bu arada Sabiha’nın yanlarında kaldığı aile yalaya taşınır. İzzet Bey, bir gece pencereden kızın odasına girer. İki sevgilinin konuşup seviştikleri sırada kızın babası Mesut Efendi ile üvey annesi Raife Hanım içeri girerler. İşin tuhafı, Raife Hanım da aynı delikanlıyı sevmektedir. Raife Hanım, kıskançlığı yüzünden olayı her yana yayar. Mesut Efendi, sevgilileri birleş-

tirmek için İzzet Bey'in babası ile görüşür. Raife Hanım ise gençlerin evlenmemeleri için elinden gelen her şeyi yapar. Bu yüzden Sabiha verem olur. Türlü entrikalar çevirerek gençlerin evlenmelerine engel olan Raife Hanım'ın hile ve yalanları sonunda ortaya çıkar. Bu durum üzerine Mesut Bey karısını öldürür. Gençler birleşirler.

1.2. İçli Kız'ın

Ana çizgileriyle vak'asını verdiğimiz *İçli Kız'ın* tahlilinde isabetli tespitler yapabilmek için onun Abdülhak Hâmid'in tiyatro eserleri içerisinde İçli Kız'ın yerini tespit etmekle işe başlamamız gerekir diye düşünüyoruz. Bu konuda Necmi Dilmen'in Abdülhak Hâmid'in tiyatrolarıyla ilgili olarak yaptığı şu tasnifi dikkatlere sunmakta fayda vardır:

A.Manzum olanlar

a.Aruzla yazılmış olanlar,

b.Heceyle yazılmış olanlar

B.Mensur olanlar

C.Diyologlar (Dilmen, 1932:49-50).

Bu tasnif içerisinde İçli Kız, mensur piyesler sınıfına girmektedir. Asım Bezirci'ni Abdülhak Hâmid'in tiyatro eserlerini tasnifi ise Abdülhak Hâmid'in tiyatro anlayışından hareketle yapılmıştır:

A.Konusunu yerli hayatımızdan alan ve Hâmid'in yaşadığı çağa ait olan eserler

B.Konusunu yabancı ülkelerden alan eserler

C.Konusunu geçmiş çağlardan alan eserler

D.Diyaloglar veya fantastik eserler (Bezirci, 1983:68-70).

İçli Kız, bu sınıflandırmanın birinci gurubunda yer almaktadır. Abdülhak Hâmid'in tiyatro hakkındaki görüşlerine baktığımızda *İçli Kız'ın* bu görüşler içerisinde yerini bulamadığımız görüyoruz. Abdülhak Hâmid'in bu konudaki görüşlerini *Duhter-i Hindu* adlı eserinin "Hatime"sinde açıklamış olduğunu görmekteyiz:

A. "Bir tiyatro eseri içinde yaşadığı toplumu, günümüzün olaylarını canlandırmamalıdır. Bu ilkeye uymayan eserler tiyatro değil, ancak birer ahlâk risalesidirler ve insanın yüzüne tutulmuş aynaya benzerler.

B. Tiyatro eserinin millî olabilmesi için; Osmanlı tebaası olan diğer kavimlerin bilmediğimiz yönlerini yansıtması veya İslâm tarihiyle ilgili şeyleri olayları ve kişileri canlandırması gerekir. Ya da Osmanlı'nın veya Türkün geçmişteki tarihinden konusunu almalıdır (*İlhan, Turhan, Hakan, Liberte*).

C. Günlük hayattaki olayları anlatmaktansa tercüme yapmak daha faydalıdır.

D. Yabancı milletlerin bilmediğimiz yaşayışlarını anlatan eserler, bizim durumumuzu anlatan eserlerden daha iyidir. Çünkü bunlar hem ahlâka hizmet, hem de başka milletleri tanıtmış olurlar.

E. Bir eserin sahne tekniğine uyması önemli değildir. Çünkü yazarın amacı 'tasvir-i hayal'dir. Yüksek düşüncelerin 'tiyatroların kasvetengiz takrir'i derecesine

düşmesi doğru değildir. Zaten aydın tabakasının yazdıklarını halk anlamaz. Onun için yazar eserlerini yüksek tabaka için kaleme alır”(Abdülhak Hâmid, 1326:4-6).

Abdülhak Hâmid’in tiyatro anlayışının ışığında İçli Kız’a baktığımızda bu tiyatro eserinin tiyatro sayılmaması kanaatine varırız ki; zaten kendisi de kitabının kapağında bu hususu şu şekilde dile getirmektedir: “Tiyatro oyun tarzında yazılmış bir hikâye” Abdülhak Hâmid, *Resimli Ay* mecmuasında yayınlanan “Eserlerimi Nasıl Yazdım” başlıklı yazısında da bu görüşleri teyit etmektedir.

“Bu sırada idi ki Namık Kemal’in *Zavallı Çocuk*’u doğdu, ben de ona güya nazire olarak İçli Kız’ı dünyaya getirdim.... Şurasını hatırdan çıkarmamalıyız ki, mevzu az çok *Zavallı Çocuk* naziresi olan bu eserimde Kemal’in üslûbunu taklide devam etmişim. Onda biraz Kemal’in birçok da Ekrem’in tesiri vardır” (Abdülhak Hâmid, 1928:53-56).

Abdülhak Hâmid’in *İçli Kız*’ında Namık Kemal’in tesiri olduğunu yazarın kendisi itiraf etmektedir. Bir başka gerçek de o dönemdeki bazı yazarlarımızın eserlerini Namık Kemal’in yayınlanmadan önce okuduğu ve bunlarla ilgili fikirler beyan ettiğiidir. Bu eserlerden biri de Hâmid’in *İçli Kız*’ı olmalıdır. Fevziye Abdullah Tansel’in yayına hazırladığı Namık Kemal’in Mektupları’nda Hâmid’in Maccera-yı Aşk ve İçli Kız adlı eserlerinden ve Recaizade Ekrem’in Vuslat adlı tiyatro eserinden bahis olunmaktadır (Tansel, 1967:295-296).

Eserlerinin hayal tasviri olduğunu açıkça söyleyen Hâmid’in eserlerinde en bol ve geniş ölçüde yer alan unsur budur. Eserlerinin –manzum veya mensur- hepsinde ilk göze çarpan bu hayal bolluğudur. İçli Kız’a ilave etmiş olduğu “İçli Kız Hakkında Bir Makale”de bunları ekseriyetle görüldüğü gibi “aldığı kederli haber veya uğradığı habersiz kedere mukabil bir anda verem öksürüklerine yakalanarak birkaç saat içinde zayıf düşerek bir iki gün zarfında mahvolup gitmeyi” pek nadir vukua gelir hallerden olmak üzere işaret etmiştir. Ama bizzat kendisi İçli Kız’da Sabiha’yı veremin pençesine atarak yataklara düşürmüştür.

Abdülhak Hâmid, İçli Kız’ın konusu için Duhter-i Hindu’nun “Hatime”sinde şunları yazmaktadır:

“Şimdi halkımızın rağbeti millî tiyatrolara münhasır gibidir. Tercüme olunan ve münderecatı ahlâk-ı milliyemize tevafuk etmeyen oyunlara nazar-ı iltifat ile bakmıyor. Hele mütercem olmayıp da ecanibden, meselâ İran veyahut Çin kavimlerinin âdât ve ahlâkına dair bir oyun hatıralara bilelâyih olmuyor. Ya millî namıyla çıkan eserlerimiz hadd-i aslında ötekilere faik midir? Benim itikadımca değildirler; çünkü bir milletin tarihçe fahr olunacak bir azametini veya uzemasından bir müştehirin sergüzeşt-i fahiranesini ihtâr etmediği halde, efradının bugünkü suret-i imti zaç ve âdetini bildirecek yolda bir tiyatro yazmak, bir şahsın yüzüne karşı ayna tutmak gibidir ki, şeklinin müşâhedesinde bildiği şeyi bir daha öğrenmiş olmaktan başka fazilet yoktur; o yolda bir esere tiyatro değil, hâdim-i ahlâk olduğu için mü talâa olunmalıdır. Meselâ benim İçli Kız tiyatrosunun mevzuu bugün vukuu muhtemel bir vak’adan başka bir şey değildir. Sevâbıkımızca da hiçbir malumat arz etmez, tarihimizden me’hûz hiçbir fikrası yoktur, hâlbuki İçli Kız da millî namıyla çıkan tiyatrolar idâdındadır; halbuki lâzım olduğu gibi, millî değil, o da yalnız ahlâk risalesi addolunabilir.”(A.Hâmid,1326: 196).

Anlaşılması güç bir “Millî Tiyatro” görüşüne sapanarak içinde yaşadığı topluluğun gerçeklerinden uzaklaşan, hatta onları küçümseyen Abdülhak Hâmid, bu garip davranışı sonunda, Tanzimat devri tiyatrosunun başlangıcındaki sosyal muhtevasını tersine çevirenlerin en güçlü ve en verimli olanıdır. Böylelikle, Türk tiyatrosu da, yavaş yavaş, yeniden ferde yönelerek, daha çok bir karakter tiyatrosu haline gelir. Oyunlarına aldığı karakterlerin tahliline büyük değer verir. Bilhassa çeşitli ihtirasların tasvir ve tahliline büyük değer verir. Bilhassa çeşitli ihtirasların tasvir ve tahlilinde çok başarılıdır (Akyüz, 1979:45).

İçli Kız’da İstanbul’daki bir aile çevresinde gelişen olaylar, her ne kadar günlük hadiselermiş gibi görünüyorsa da içten içe bir sosyal muhteva ile karşılaşırız. Abdülhak Hâmid, bu eserinde esaret müessesesini eleştirir. Kızların da erkekler gibi okumasını, dilediği kimseyle evlenebilmelerini savunur. Cahil bırakılmış kadınların cemiyete nasıl zararlı olacaklarını göstermeye çalışır. Eserinin sonuna ilave ettiği “İçli Kız Hakkında Bir Makale” başlıklı yazısına göre; aşkın yok oluşu, isteğin ve arzuların değişimi, düşüncenin tekâmülü, yüreğin yufkalığı, açgözlülüğün sonu, namus meselesi, boş gururun getirdiği belalar, kin gütmeye, ikiyüzlülük, hile ve düzenbazlık, fitne ve fesat, kandırma ve hınç duyma gibi insanlara has faydalı, zararlı, güldürücü, ağlatıcı konuları ihtiva eder. Fakat yazılmasının asıl amacı bunlar olmayıp “evlenme sevginin mezarıdır” vecizesinin tasvir edilmiş bir örneğini sunmaktır (A. Hâmid, 1291: 179-180).

Bütün bu konuların eserde yeteri olgunlukta işlenmediğini ve bazı düşüncelerin askıda kaldığını görüyoruz. Zaten Abdülhak Hâmid’in tiyatro türündeki eserlerinin birçoğunda sahne tekniği bakımından kusurlar vardır Aynı zamanda bu eserlerdeki kahramanların canlandırılışında da büyük bir başarı gösterilmiştir diyemeyiz.

İçli Kız, kalabalık bir şahıslar kadrosuyla ve karakterlerin kendi şiveleriyle konuşuyor olmalarıyla dikkat çekmektedir. Abdülhak Hâmid, İçli Kız’ın kahramanlarından bazılarının ruh tahlillerini yaptığı “İçli Kız Hakkında Bir Makale”de kullandığı dilin karakterlere, bunların özelliklerine uygun olmasını şu satırlarıyla belirtiyor: “Memleketimizde her tiyatro yazarına değilse de yazılan tiyatroları okuyanlardan ekserisine malûmdur ki bir tiyatrodaki kullanılacak lisan eşhasın kadr ü haysiyetine, zat ve meziyetine, derece-i irfan ve ehliyetine tevfikî mal olunmak lüzumuna mebni.”

Aynı makalede Abdülhak Hâmid, İçli Kız’ı seyirci açısından da şöyle değerlendirir: “Bir tiyatronun münderecatı serapa her tabiata muvafık gelemeyip efkâr ve mükâlemât ne kadar başka başka ise okuyanlar da o kadar sınıf sınıf olduğu için esnâf-ı cumhûrînin tezzüzât-ı muhtelifesine hizmet edilmek kaidesi faideli görülmüştür.

Meselâ hakim geçinenler ekseriye ma’kul sözlerden mülezziz olursa, üdebâ şairane haylât ister. Çocuklar bittabi evzâ ve harekate meraklı olup, hele nisvan aşk ve muhabbet sözleri istimâyle lezzetyâb olur. Avam arasında ise tiyatrodaki ya gülünç veyahut mutlak ibret dersi almak, istifade etmek hevesinde bulunanlar da vardır. Binaenaleyh bir oyun hangi sınıftan olursa olsun bir şahsın serapa istediği su-

rette olmamak tabî ve fakat her sınıfın arzu ettiği şeylerden bir nebze bahis etmek lazımdır.

İşte bundan dolayı me'lul ederim ki *İçli Kız*'ı okuduğu sırada kendisine muvafık olmayan fikarına tesadüf edince ta'rîz etmek isteyen her zat her kim olursa olsun *İçli Kız*'ın yalnız kendisi için yazılmamış olduğunu düşünerek mazur görür." (A. Hâmid,1291: 179-180).

İçli Kız'da eşhastan önemlileri şunlardır: Sabiha, İzzet, Mesut, Ahmet Bey ve Raife... Bunlar her çağda her toplumda görülebilecek tiplerden bazılarıdır. Bu eserde dikkat çeken tipler, veremli kız öksüz Sabiha ve onun üvey annesi Raife'dir. *İçli Kız*'da Mesut Efendi'nin kızı Sabiha, İzzet'i sevmektedir, fakat üvey annesi Raife türlü oyunlarla buna engel oluyor. Raife, kendini gâh Sabiha olarak, gâh Mesut Efendinin ilk karısı Nafia olarak tanıtip onların adlarını kirletmekte iken nihayet bu halinin ortaya çıkması üzerine bir hayli ıstırap ve sıkıntıdan sonra vaziyeti düzeltmeye çalışır; bu sahne eserde şöyle veriliyor:

“(İzzet elinde hokka kalemlle gelerek)

-Sabiha'ma şifa getiriyorum. Şifa...

(Hekime verir. Hekim yazmaya başlar. Raife kapının önüne vararak)

-Siz şifayı hastalık mı sanıyorsunuz ki o kadar kolay gelecek? Bana olduysa size de oldu ya. İşte ben istediğimi yaptım. İsteddiğim oldu gidiyorum.

(Çıkacak olur. Kapının dışarısında biri göğsünden iter)

(Meclis)

(Evdekiler, Ahmet Bey herkese hayret vererek)

-İsteddiğini yaptın öyle mi? İsteddiğini yapana istediğini yaparlar!

(Tabancasını çıkarır. Raife haykırarak yıkılır. Sabiha ile Pertev tabancasından ürküp kalkar bu sırada perde iner” (A. Hâmid,1291: 179).

SONUÇ

Duygusal bir dram örneği olan *İçli Kız*, ana çizgileriyle Zavallı Çocuk ve Vuslat'a benzememiş olsaydı, tam bir melodram dolapçısı olan üvey ana Raife'nin kişiliğiyle bir melodram da sayılabilirdi. Raife, kocasını başka bir erkekle aldatan, kendini kimi kez Mesut Efendi'nin ilk karısı Nafia diye tanıtan, Sabiha'nın ölümünü isteyen, acı çekenler karşısında sevinen, mektupları saklayan, fotoğraflar üzerinde değişiklik yapan, evin kızını lekelemek için onun kimliğinde yolsuzluklara sapan, gazetede mektup yayınlamakla şantaj yapan bir melodram hainidir (Ant, 1972:403).

Abdülhak Hâmid, *İçli Kız* ile Arayışlar Devri Türk Edebiyatında tiyatro türünün özelliklerini taşıyan bir eser ortaya koymuştur. O, söz konusu bu eserinde Namık Kemal'in ve Rezaizade Ekrem'in tesirindedir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Kenan (1979). **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 3. Baskı, Ankara: İnkılap Aka yayınları.
- And, Metin (1972). **Türk Tiyatrosu**. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.
- Bezirci, Asım (1983). **Abdülhak Hamit**, 2. Baskı, İstanbul.
- Dilmen, Necmi (1932). **Abdülhak Hamit ve Eserleri**, Ankara.
- Enginün, İnci (1988). “Abdülhak Hâmid Tarhan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt:1, İstanbul: TDV Yayını.
- Tansel, Fevziye Abdullah (1967). **Namık Kemal’in Mektupları I-II**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Tarhan, Abdülhak Hâmid (1292). **İçli Kız**, Dersaadet/İstanbul: Basiret Matbaası.
- Tarhan, Abdülhak Hâmid (1326). **Duhter-i Hindu**, İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası.
- Tarhan, Abdülhak Hâmid (1928). “Eserlerimi Nasıl Yazdım”, **Resimli Ay**, Sayı:19.